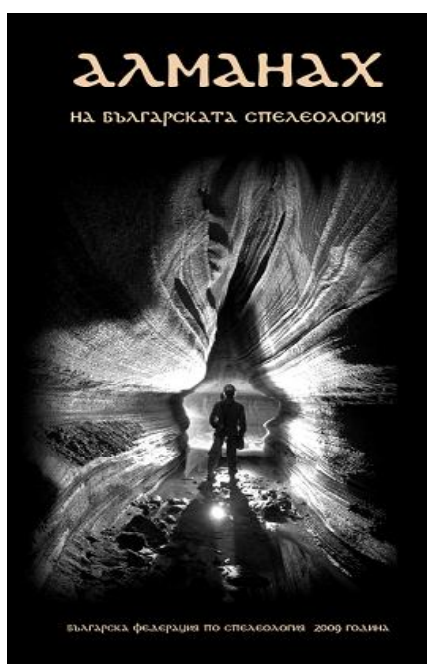

80 ГОДИНИ ОРГАНИЗИРАНА СПЕЛЕОЛОГИЯ В БЪЛГАРИЯ

„Вечното движение не подминава никого, а нашата благодарна памет отбелязва заслугите на всеки. Все пак не трябва да забравяме, че със своята 80-годишна история организираното пещерно движение в България е едно от най-старите в света, и тази история трябва да продължи.“

Петър Берон

Председател на Българската федерация по спелеология

ПЪТЯТ НА ПЕЩЕРНОТО ДЕЛО В БЪЛГАРИЯ

Въпреки, че животът на хората в дълбоката древност е бил неразривно свързан с пещерите, то през средновековието, а и по-късно, в повечето случаи, те са всявали страх у тях. Това атавистично чувство е било породено от различни поверия. През цялото това време обаче хората въобще, а и по нашите земи, са ползвали пещерите като място за култови и религиозни обреди, скривалища от врагове и поробители, източник на вода и други практически нужди. Кога точно е възникнал интересът на българина към пещерите като природен обект може само да се предполага. За сметка на това сведенията за първите прояви на познавателен интерес към подземните тайни датират от 70-те и 80-те години на XIX в.

Ето например какво пише в сливения вестник "Съветник" (бр. 17, 1882 г.). "В Сливен владееше необикновено оживление. Приготовленията за експедицията за изпитание вътрешността на земята се свършиха. Особена комисия изпита конструкцията на стълбите, въжетата се изпитаха дали са десетократно сигурни, електрическата лампа система Пиете и Крижек се призна за най-вигодна... Военният комендант заповяда да гръмнат всички топове на половината румелийска батарея и при най-голямо разстройство, заляз и плач, дружеството се упъти на определеното място. В говора на Сливенска околия то се нарича Змееви дупки. Отворите, само два които водят в тази пещера, са твърде тесни. Най-напред се избра по-посталата част от експедицията, за да поизтрие и разшири малко входа за по-широките членове... На часа, като слязохме, видяхме един салон, няколко метра висок, с крив таван и широко дъшме. От този салон водят няколко входа до всички страни на света. Накъде да отидеш? Да изходим всичките, казах аз, и най-после ще намерим главния вход до центъра на земята. Но ние се излъгахме. Всички входове водеха към едно направление. Щом се упътихме да минем през един от проходите, вождът извикваше! Назад!..."

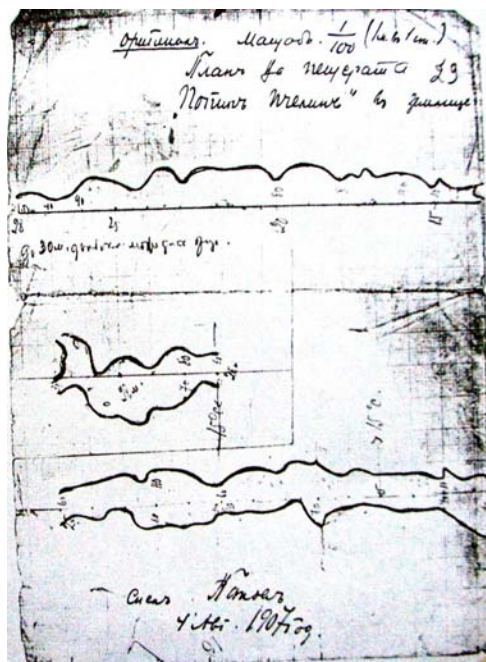
Пещерите привличат вниманието дори и на първия български княз Александър Батемберг. В спомените си неговият адюдант А. Молкосов разказва за княжеската експедиция в известната пещера "Магура" край с. Рабиша, в която участниците влизат "със запалени факли, държейки се за една връв, за да не се заблудим".

Началото на по-целенасочените проучвания на пещерите идва малко по-късно. То е поставено от неколцина – археолози, зоолози, геолози или само любители на подземните красоти. Тогаваше всеки от тях се мъчи сам да опознава скрития от очите ни подземен свят. През 1899 и 1900 г. **Рафаил Попов**, провежда археологически разкопки в Духлатата и Малката пещера край Търново, с което полага началото на систематичното проучване на пещерите в България. Иван Буреш, който по-късно ще стане академик, прави първите зооложки проучвания в пещерите и полага началото на биоспелеологията у нас. Инж. Павел Петров изследва прочутата Деветашка пещера, която със своите 2,4 км водни галерии става най-дългата за времето си пещера в България. П. Петров – инициаторът и главният герой на това проучване възкресява в спомена от онова славно време на първопроходчество: "В 1921 г. през месец август, аз и трима минни работници, се явихме в село Деветашки. На другия ден заедно с лодкарите понесохме двете лодки към пещерата. Стигнахме до пещерата.

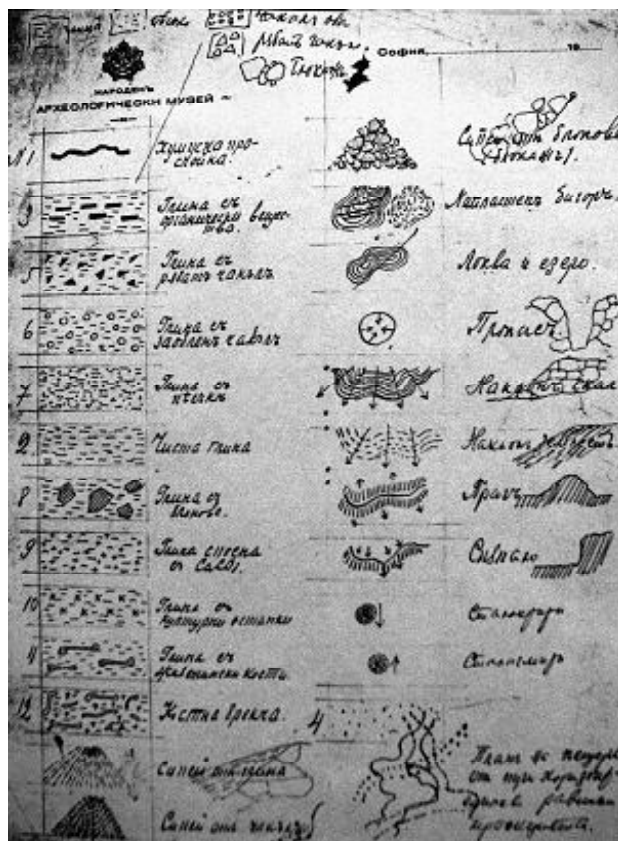

Доц. Р. Попов
(1876-1940 г.)

Стлобихме лодките и пуснахме едната в подземната река. В нея влезе Марин. Аз го попитах мога ли вляза и аз, на което той отговори с "да". Скочих в лодката, обаче това беше първото ми качване в такава лодка. Лодката се наведе, заграби вода и потъна. Благодарение, че бяхме на близо до брега на езерото, извадихме лодката, изпразнихме я от водата и наново я пуснахме. Лодката плувна напред. Продължих навътре и стигнах до първия праг. Лечо пожела да се качи на прага, който беше висок 6-7 метра. Мътната вода на подземната река, която е преливала през него, е напластила мазна тиня, така че човек не може да стъпи върху него. Обаче Лечо успя с острието на

Карта на пещерата Птичия пчелин, съставена от Рафаил Попов (1907 г.) и част от условните знаци за картиране на пещерите, предложени от Рафаил Попов

мињорската лампа да направи няколко драскотини, както по прага, така и по скалата, и по тях успя да се качи отгоре на самия праг. Зад прага водата падаше опасно от 5–6 метра височина и вдигаше голям шум и ние едва можехме да се разберем. За Лечо все повече се засилваше желанието да вървим навътре. Той постоянно оглеждаше скалата навсякъде. По едно време намери един ръб по скалата и реши да заобиколи водопада. Аз не се решавах да мина по ръба. Ето защо, решихме да отложим напредването за друго време.”

Много знайни и незнайни са пионерите на спелеологията у нас. Архивите сочат, че въпреки своята малобройност в рамките на няколко години те успяват да проучат около 100-тина български пещери. Рафаил Попов и Васил Миков провеждат археологически разкопки в една дузина пещери и доказват наличието на палеолитна и неолитна култура в тях. Зоолозите, ръководени от Иван Буреш, който вече е станал директор на Царските природонаучни институти, откриват десетки нови за българската фауна слепи пещерни животни. Ентузиазмът е небивал. Пещерите стават любимо място за организирани посещения от членове на Българския туристически съюз и на Юношеския туристически съюз. Но това не е новост, защото още през 1899 г. членовете на първото българско туристическо дружество “Алеко Константинов” организират специална екскурзия за посещение на Шишмановата пещера край Черепишкия манастир. Междувременно през 1922 г., врачанецът Христанчо Матов дарява на врачанския клон на Българското туристическо дружество “Веслец” имот, в рамките на който се намира и известната българска пещера Леденика. Това дава основание на ръководството на клона да поеме грижата за стопанисването и опазването на пещерата. Врачанските туристи полагат каменни стълби към входа на пещерата, за да я направят по-достъпна за туристически постижения, а общината организира регулярен превоз до подземната красавица.

Изследователите на пещерите обаче продължават да работят самосиндикално, но все повече у тях узрява идеята да се съюзят в една организация. И така, обединени от страстта си към пещерните проучвания,

по инициатива на инж. Павел Петров, през 1929 г. те основаха първото, **Българско пещерно дружество**.

Под пламъка на газената или карбидна лампа пред членовете на дружеството се разкриват подземните красоти нови и нови пещери, но подземните без-

дни остават почти недостъпни. По-късно, когато в употреба влизат въжетата, въжените стълби и скрипците, пионерите на пещерното дело започват да се спускат и в пропасти. От тях най-голям респект вдъхва внушителният кладенец на пропастта Бездънният пчелин край Ябланица. От гигантския му отвор лъха пещерен хлад, а запокитеният надолу камък пада дълго, докато достигне дъното. Каква ли е дълбочината, не води ли пропастта до “сърцето на земята”, никой не знае. През 1924 г. чешкият пещерен изследовател Карел Новак решава да разкрие тайната на пчелина и, използвайки въжена стълба, смело се спуска в пропастта. Уви! Стълбата е дълга само 80 м и нейният край не успява да достигне дъното. Според Новак, до него остават още 20-тина метра. Загадката на Бездънния пчелин остава неразкрита!

На 5 април 1931 г. зоологът Ненко Радев и Пеги Енглиш решават да пробват късмета си и в рамките на няколко часа се спускат в тайнствената бездна и определят дълбочината ѝ на 157 м. По-късните проучвания обаче показват, че дълбочината ѝ е само 105 м.

С опита си в Бездънния пчелин, десетина дни по-късно двамата смелчаци насочват вниманието си и към пропастта Чавките на с. Миланово (Врачанска планина). Влизането там става с помощта на мест-

УСТАВЪ

НА

БЪЛГАРСКОТО ПЕЩЕРНО ДРУЖЕСТВО — СОФИЯ

ГЛАВА I

Име и състав

Чл. 1. Името на дружеството е „Българско Пещерно Дружество“, с седалище в гр. София. Дружеството може да има клонове в провинцията, които ще се водят по директиви, давани от Управителния съвет на Д-вото.

Чл. 2. Дружеството има редовни, благотелни, почетни и колективни членове.

Редовен член може да бъде всеки, който пожелае и бъде приет за такъв и плаща редовно членският си внос. Благотелен член е оня, който подари на Дружеството най-малко 1000 лв.

Почетен член се провъзгласява оня, който има към Дружеството извънредни заслуги.

Колективни членове са сродни организации или тяхни клонове. Тъ плащат по 5 лева на Централата в София за всеки член. На годишното събрание на Дружеството тѣ се представяват най-много от 5 делегати и на всеки 50 члена по 1 делегат.

ГЛАВА II

Цел и средства

Чл. 3. Целта на Дружеството е изучаване на пещеритѣ, защитата им в природната им цѣлост и поощряване пещерния туризъм. Тая цел се постига съ посещение на пещеритѣ, реферати по пещерното дѣло, създаване на музей от находки из пещеритѣ, изложби на снимки, планове и др.

Чл. 4. Приходите на Дружеството се състоят от членски вноски, дарения и др.

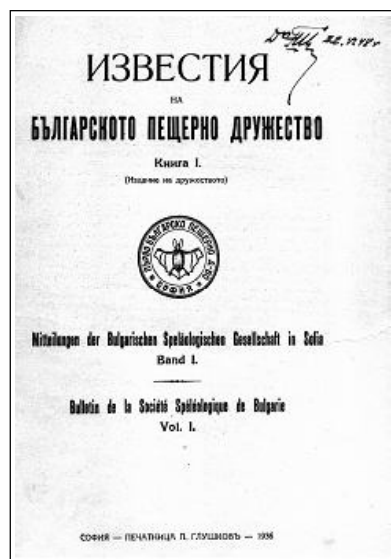
Чл. 5. Разходите на Дружеството се състоят в издръжка на канцелария, библиотека, музей и пещерни проучвания.

ГЛАВА III

Управителен съвет и контролна комисия

Чл. 6. Управителният съвет се състои от Председател, Подпредседател, Секретар, Касиер, Домакинъ, Заведущъ музея и единъ съветникъ съ седалище София.

ните хора. Пещернякът бива завързан с края на въжето и спускан чрез рудан в зейналата паст на пропастта – докато краката му докоснат дъното на 63 м под входа. За да се “измине” обратния път са необходими

здравите мускули на селяните и самообладанието на изследователите.

След като първите стъпки са направени следват нови, при които използвайки опита си, а и по-съвременни технически средства, каквито са въжените стълби, българските прапещерняци проучват още десетки нови пропасти.

Първопроходците не се спират и пред ледените води на пещерните езера и реки и, преодолявайки ги вече и с гумени лодки, навлизат стотици метри в недрата на Земята. Годишите отминават, пещерняците откриват и проучват нови и нови пещери – дворци на чудните възшебства на природата. През 50-те години дейността на пещерното дружество затихва, за да се възроди заедно с възраждането на Българския туристически съюз през 1958 г.

Като пчели започват да се роят пещерните клубове, курсове за начинаещи увеличават редиците на пещернячеството и създават неговите устои.

Рафаил Попов по време на спелеоложки проучвания в Дряново (1937 г.)

Заедно с това в пещерняшката практика постепенно навлизат модерната екипировка и съоръжения, а чрез тях посредством натрупания опит, знания и смелост пещерняците навлизат все по-навътре в Земята. Тогавашните подземни дълбини не са така трудни и недостижими и на картата на Родината се появяват пещери, които са значително по-дълги от Деветашката пещера и по-дълбоки от Бездънния пчелин. Заедно с това продължава и изследването на подземните простори на Родината и броят на проучените и картографираните у нас пещери става почти шест хиляди.

Но стремежът на пещерняците към опознаването на нови, непознати за нашата страна подземни гиганти и тяхното желание да проверят силата на своите умения, воля и дух, насочват погледите им към най-големите пещери и бездни на света.

“Първата лястовичка” идва със спускането в 640-метровата пропаст Снежна в Полша. През 1969 г. пещерняците от софийското дружество “Планинец” Ана Тапаркова и Петър Берон станаха първите българци, които достигат дъното на най-дълбоката тогава пропаст в света Гуфр Верже. После дойде и успехът във френската Пиер сен Мартен, а в годините след него във вечната тъма на десетки чуждоземни пещери

Участници в пещерна експедиция в района на Карлуково, 1964 г. Правият от дясно е проф. Любомир Динев.

Дългогодишният председател на БФПД, географът Петър Трантеев по време на спелеокартиране

Българските спелеолози Константин Стоилов (от ляво) и Теодор Кисимов на дъното (-2080 м, преди сифоните) на най-дълбоката пропаст в света – Крубер-Вороня, масив Арабика (Западен Кавказ)

заблестяха светлините на българските пещерняци. Това бяха звездните им мигове. Те бяха изживени в шеметните дълбини на световните гиганти Жан Бернар, Снежна, ВУ-56, Торка Уриело, Антро дел Коркия, Вороня, Еврен Гюнай и в много други по-малки техни пещерни събратя от Гърция, Италия, Туркестан и Словения.

По-нататък дойде и узряването, което се олицетворява с експедициите за проучване на неznайни пещери не само на нашия, но и на другите континенти. Така, наред с чуждоземните си колеги и, ние, българите, станаме първооткриватели на цяло множество от подземни богатства в Австрия, Албания, Виетнам, Китай, Куба, Сирия, Турция, Украйна и къде ли не още...

Днес идеите на основоположниците на пещерното дело са претърнали над 600 пещерняци. Първоприемникът на Пещерното дружество – Българската федерация по спелеология – обединява 35

пещерни клуба от цялата страна. Това сплотено пещерняшко семейство бавно и методично, метър след метър, напред и надолу, в трудностите на вечния мрак и студ, в кал и вода продължава ревностно да носи факела, запален от първите пещерни изследователи. Затова тези, които идват след нас, ако не днес, то утре ще продължат напред. Те трябва да знаят и помнят, че не от тях започва историята на пещерното движение в България. Ние всички просто сме една малка брънка от 80-годишната история на организираното пещерно дело.

Може да звучи наивно, но истински вярвам, че ако искаме и утре да има пещерно движение, то добре трябва да знаем неговата история, защото, който няма памет за миналото, няма и бъдеще!

Алексей Жалов

Изп. зам.-председател
на Българската федерация по спелеология

Бел. ред. За историята на пещерното дело в България можете да прочетете и в тематичната книжка „75 години българска спелеология“ на сп. „Обучението по география“ (бр. 4/2004).